

בדין 'פֿשר-סוויטש'¹

(המתג ה'כשר')

בס"ד, מרחשון ה'תש"ע

הקדמה.

התשובה דלהלן נערכה על פי ספרי הפוסקים בדימוי מילתא למילתא בס"ד. ועוד יש לנו בתכנון לבוא לגדולי ההוראה שיסכימו על הרעיון, אך אצל חלקם כבר היינו, והסכים על ידינו **הגאון הגדול רבי יהושע ישעיה נויבירט שליט"א**¹. וזה לשונו בהסכמתו ליכשר-סוויטש': גם אני כיהודה לקרא **מסכים להמצאה**, וה' יתברך יברך אותו בזכות שמירת שבת **כהלכתה** ונזכה לגאולה שלמה. עכ"ל. כמו כן הסכימו על ידינו הגאון **רבי שלמה מחפוד שליט"א** (אב"ד בד"ץ יורה דעה), **הגאון רבי חיים צבי שפירא שליט"א** (אב"ד קהל מחזיקי הדת בעלז ומראשי ישיבת בעלז), **הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א** (רבה של ירושלים העתיקה ומראשי ישיבת הכותל) **והגאון רבי פרץ שטיינברג שליט"א** (אב"ד בד"ץ אגודת ישראל בארה"ב) ועוד רבים וכן שלמים כמצורף בזה. ובדעתנו להרחיב המעגל עוד ועוד בס"ד.

ללא הסכמתם והדרכתם של מורי דרכנו שליט"א המנויים לעיל ועוד תלמידי חכמים רבים שאנו מתייעצים איתם תמידים כסדרם, לא היינו עושים דבר, לא קטנה ולא גדולה. 'הכשר-סוויטש' הינו פרי המצאה ופיתוח של אנשי מדע יראי ה' המדקדקים בקלה כבחמורה שומרי שבת כהלכתה בלי ויתור על קוצו של יו"ד, וכל מטרתם קודש להביא את האורה לרבבות אלפי ישראל, הן שומרי שבת כהלכתה מאז ומעולם כדי שיוכלו לענג את השבת יותר, והן אלו שעדיין לא זכו לשמור את השבת כדי לקרנם אל האמת ולהרחיקם מן העבירה, ולקרר את ביאת משיח צדקנו והגאולה האמתית על ידי הבטחת חז"ל שכשישמרו ישראל את השבת מיד הם נגאלים.

¹ אשר הוא בודאי 'גדול הדור' לענין שבת, וכבר סמך עליו הגרש"ז אוירבאך זצ"ל [גדול הדור] הקודם לענין שבת בודאי, ובפרט בנוגע לעניני חשמל וכדומה] את שתי ידיו, וזיכה אותו הקב"ה להיות מריה דשמעתתא דשבת בספרו החשוב שמירת שבת כהלכתה.

קיצור סימני התשובה להלן:

- א.** איסור הדלקת וכיבוי חשמל בשבת וביום טוב ברור ומוחלט מפי כל הפוסקים.
- ב.** מעשה על ידי גרמא בשבת.
- ג.** ביאור רעיונות 'מתגי גרמא' הקיימים כיום.
- ד.** ביאור רעיון 'הכשר-סוויטש'.
- ה.** ענין ספק פסיק רישיה ודבר שאינו מתכוין.
- ו.** ענין פסיק רישיה סטטיסטי ולא טכני.
- ז.** ענין מראית העין והרגלי איסורים וזלזול בשבת.
- ח.** איסור עובדין דחול.
- ט.** שוגג חייב בקרבן וצריך לעשות תשובה וכפרה.
- י.** ענין הלעיטהו לרשע וימות, ותקנת עירובין.
- יא.** ענין בל תשחית.
- יב.** ענין אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות.
- יג.** בענין כל הפטור מדבר ועושהו.
- יד.** ענין מוקצה ובסיס לדבר האסור.
- טו.** דעת האוסרים 'מפסק גרמא' ומה יסברו כאן.

סימן א

איסור הדלקת וכיבוי חשמל בשבת וביום טוב ברור ומוחלט מפי כל הפוסקים

בפתיחת תשובה זו אנו מקדימים שאיסור הדלקת וכיבוי חשמל בשבת הוא ברור ומוחלט מפי כל הפוסקים, כפי שהאריך והרחיב הגרש"ז אוירבך זצ"ל בספר מאורי אש, ועוד רבים ונכבדים², ואין לנו ביכשר-סוויטשי שום צירוף וסרך צירוף למעט בחומרת האיסור. גם ביום טוב כבר הכריעו רוב ככל הפוסקים שההדלקה אסורה מן הדין, ולא שייך בזה מעביר אש מאש, והמיעוט דמיעוט שהתירו הוא מפני שלא היו בקיאים במעשה החשמל וצורת הפעלתו³. ואף שרבים חילקו בין חומרת האיסור בהדלקת חשמל שמבעירה חוט להט, לבין הפעלת זרם בלבד ללא חוט להט⁴, כאן אין אנו משתמשים כלל בחילוקים אלו, והכל נלקח בהנחה שכל הפעלת זרם חשמל בשבת ויום טוב הוא איסור גמור ומוחלט והוא מחלל שבת גמור.

כמו כן הדבר הוכרע שבחיבור שני חלקי חוט והבאת זרם חשמל על ידי לחיצה על מתג רגיל וכדומה, לא שייך היתר גרמא, ומעשה ההדלקה מתייחס לאדם באופן ישיר לכל חיובי התורה⁵. גם לא נכנס כאן האם האיסור הוא משום מבעיר ומכבה בלבד⁶, או שיש בזה גם משום איסור בונה וסותר⁷, כי ההיתר ביכשר-סוויטשי מתבסס שאין המעשה מתייחס למבצעו כלל, ואם כן הוא מותר בכל אופן ואין בו אף אחת מכל הלי"ט מלאכות.

סימן ב

מעשה על ידי גרמא בשבת

הגרמא⁸ דורשת "לא תעשה כל מלאכה"⁹, מעשה אסור אבל גרמא מותרת. לעומת זאת הגמרא¹⁰ ביארה לגבי זורה ורוח מסייעתו שחייב בשבת, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, מה שאין כן לענין נזיקין המלבה את האש והרוח מסייעתו, גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור. משמע שבשבת גרמא אסור. וביאר רש"י שם, 'נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו'. האחרונים¹¹ ביארו דעת רש"י שכל שהאדם רוצה ונח לו שתיעשה המלאכה, אף בגרמא חייב, משום שהתקיימו מחשבתו ורצונו, וכך בכל מלאכות שבת ולא דוקא במלאכת זורה. ומה שהתירה הגמרא

² עיי' ספר החשמל לאור ההלכה (לגרש"א יודלביץ), בית יצחק (ניו"ד ח"א סי' קכ, ח"ב סי' לא), לבושי מרדכי (ח"ג סי' כה), אחיעזר (ח"ג סי' ט), ארץ צבי (סי' סב), חזון איש (או"ח סי' נ ס"ק ט), ואיסוף מקורות בספרים חשמל ושבת והחשמל בהלכה (שניהם בהוצאת המכון המדעי הטכנולוגי להלכה) ועוד.

³ עיי' דברי הגרצ"פ פראנק בירחון קול תורה (א-ב, תרצ"ד) לדעת הראב"ד, ובמש"כ עליו במאורי אש שם (פ"ב, דמ"ז ע"א והלאה) ובקובץ מאמרים בעניני חשמל בשבת ויום טוב.

⁴ עיי' ספר מאורי אש וקובץ מאמרים בעניני חשמל בשבת להגרש"ז אוירבך זצ"ל.

⁵ עיי' ספר מאורי אש ושו"ת אחיעזר שם. ודלא כהחשמל לאור ההלכה (סי' ב פ"א) ובודאי שלא כדברי ערוה"ש (בית ועד לחכמים שנה א חוברת א).

⁶ כדעת הגרש"ז אוירבך בספר מאורי אש וקובץ מאמרים בעניני חשמל בשבת.

⁷ כדעת החזו"א (או"ח סי' נ אות ט).

⁸ שבת קכ ע"ב.

⁹ שמות כ, י; דברים ה, יד.

¹⁰ בבא קמא ס ע"א, שבת קכ ע"ב.

¹¹ אגלי טל (זורה אות ג, ובשו"ת אבני נזר או"ח סי' רל-רלו) והגרי"י מקוטנא בספר יבין דעת (קונטרס גרם המעלות).

גרמא בשבת, זהו בגרם כיבוי כיון שרצונו הוא בריחוק האש. אמנם דעת הרא"ש¹² ועוד ראשונים¹³ שרק במלאכת זורה גרמא אסורה¹⁴.

חכמים החשיבו גם את הגרמא כמעשה כשמתכוין לתוצאת הפעולה¹⁵. והתירו במקום הפסד¹⁶.

השלחן ערוך¹⁷ פסק: נר שמונח אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת שמא יכבנו הרוח. וכותב הרמ"א: אבל לנעול הדלת כנגדו מותר. ומציין הגר"א שם כמקור את דברי התוספות¹⁸ שחלקו על רש"י שביאר בסוגיא שם של נר שאחורי הדלת וכו' שהוא משום כיבוי הרוח, אלא מפרשים שהוא משום הבערת האש על ידי תנודות השמן מן הפתילה, ולכן הגמרא אסרה גם לנעול את הדלת מול הנר. והרשב"א שם מבאר שגם רש"י מודה בנעילה שאין בה איסור, ונקטה הגמרא נעילה רק משום פתיחה. וכן פוסק השלחן ערוך שם¹⁹: אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה שהיא קרובה קצת אל הדלת ואפילו אין שם אלא רוח מצויה, אבל אם היה פתוח כנגדה מותר לסוגרו ואין בו משום מכבה.

מכאן למדו האחרונים שאפילו בפסיק רישיה, אם על ידי סגירת הדלת נמנעת רוח, ונמנע מאליו כיבוי הנר אין זה נחשב מבעיר כלל. בימפסקי גרמא המבוארים להלן, התבססו על היתר זה, ובנו מערכות הבנויות על 'הסרת המונע' שגורם לחבר את זרם החשמל, בחלקם גם הוסיפו גרמא או אפילו כמה גרימות כדי לצאת לכל הדעות וכמבואר להלן, כן הוסיפו 'עיוכובים' כדי להחשיב את המעשה ככח כחו ולא ככח ראשון²⁰. וב'כשר-סוויטש' הוספנו עוד שתי מערכות המוסיפות טעמים חדשים הפשוטים הרבה יותר להיתר וכפי שיבואר להלן.

סימן ג

ביאור רעיונות 'מתגי גרמא' הקיימים כיום.

תחילת הפרק שלפנינו מועתק מתוך הנספח לאנציקלופדיה תלמודית²¹.

המתג של המכון המדעי הטכנולוגי לעניני הלכה:

המפסק בנוי על עיקרון של "מניעת מונע" לפעולת מיתקן חשמלי. מפסק זה מורכב משני מיתקנים: מיתקן חשמלי המופעל מבעוד יום באופן שאם לא יופרע הוא עושה את הפעולה הנדרשת, ומיתקן שני המייצר פולסי אור קצרצרים כל מספר שניות ושולחם לעבר תא פוטו-אלקטרי שבמתקן החשמלי המונע ממנו את עשיית הפעולה. בלחיצה על

¹² בבא קמא פ"ו סי' יא.

¹³ יד רמה וההשלמה (בבא בתרא כו ע"א), הרא"ה (מובא בשיטה מקובצת בבא קמא שם) והמאירי (שם).

¹⁴ הרא"ש שם כתב הטעם משום שכך עיקר מלאכתה על ידי גרמא. אך שאר הראשונים הנ"ל ביארו שבזורה לא נחשב גרמא אלא מעשה ממש.

¹⁵ ע"י המאירי (שבת קכ ע"ב ד"ה מי ששכח).

¹⁶ שו"ע סי' שלד סעי' כב, ובביאור הלכה שם ד"ה דגרם. וע"י סי' תקיד בשער הציון (סי' לא) שדברי הרמ"א בשם רבינו יואל (המובא במרדכי סי' שצט) שלא התירו אלא במקום הפסד אין להם מקור, ולא מציינו חבר לשיטה זו. אמנם האחרונים ציינו לדברי האור זרוע (ח"ב ה' ערב שבת סי' כח) והאחרות חיים (ה' שבת אות רז) ובר"ן (שבת קכ ע"א) והמאירי (שם) שמשמע כדברי רבינו יואל, וכן מתבאר מדברי הבית יוסף (סוסי' רסה) בשם מהרי"ל (סי' לב).

¹⁷ סי' רעז סעי' א.

¹⁸ שבת קכ ע"ב.

¹⁹ סעי' ב.

²⁰ ע"י סנהדרין עז ע"ב. אמנם אין מסתמכים לגבי שבת על כח כחו לבד, כיון שלא ברור שכח כחו הותר לגבי מלאכות שבת, ע"י בסוגיא (שבת עג ע"ב) ובפירושי הרמב"ן, הריטב"א והר"ן שם. וכן בתוספות (שבת צט ע"ב ד"ה או דילמא). וע"י להגרי"י מקוטנא בחסדי אבות (קונטרס גרם המעלות אוי יא-יד).

²¹ ערך חשמל, טור תרמא והלאה.

מפסק הגרמא יורד באופן מכני מכסה על מיתקן הפולסים ומונע מן הפולסים העתידיים להוצר מלהגיע למיתקן החשמלי, ובכך נמנעת המניעה המפריעה למיתקן החשמלי לפעול, ונמצא שאין האדם מתערב בעצם פעולת המיתקן החשמלי, אשר עשוי לפעול מצד עצמו, אלא שהוא מונע את הדבר העשוי להפריע לו מלפעול²².

המתג של מכון צומת:

המפסק בנוי על עיקרון של "המשכת מצב". למיתקן החשמלי יש מנגנון המחבר ומנתק את המעגל החשמלי שבו במחזוריים קבועים: מחברו, לדוגמא, בכל שתי דקות ומנתקו כעבור שנייה, ושוב מחברו בעוד שתי דקות למשך שנייה אחת, וחוזר חלילה. לחיצה על מתג שאין בו לא זרם ולא מתח בזמן שהמעגל מנותק גורמת שלאחר שהמעגל יחובר לא ינותק כעבור שנייה אלא, לדוגמא, כעבור דקה וחצי, או שגורם לשנות את המחזוריות, דהיינו שהחיבור יימשך למשך שתי דקות, וינותק אז למשך שנייה אחת ושוב יחובר למשך שתי דקות וחוזר חלילה. ואם יש צורך להפסיק את פעולת המיתקן, לוחצים על המתג (שאינו בו זרם ולא מתח) בזמן שהמעגל שבמיתקן מחובר ולחיצה זו גורמת שלאחר שהמעגל ינותק לא יחזור ויחובר אלא כעבור שתי דקות, ונמצא שהוא חוזר ופועל במחזוריות הקודמת²³.

"מפסק גרמא" הבנוי על "מניעת מונע", יש שכתבו שמותר להפעילו בשבת לצורך חולה או לצורך בטחוני וכיוצא, כדרך שמותר לסגור חלון כנגד הנר והוא מונע בכך את הרוח מלהיכנס ולכבות את הנר - ואף באופן שמתכוין בסגירת החלון לשם כך²⁴ - ואינו נידון כמבעיר את הנר בגרמא, לפי שהאש בוערת מחמת עצמה, ועל ידי סגירת חלון לא פעל כלום אלא מנע מהרוח מלהיכנס ולכבותה, וכן מותר מטעם זה לסגור חלון כנגד המדורה העומדת להיכבות, והוא מונע מהרוח מלהיכנס וללבות האש, ואינו נידון כמכבה²⁵, ואף ב"מפסק גרמא" כן, שהרי המיתקן החשמלי פועל מחמת עצמו, ועל ידי כיסוי מיתקן הפולסים אינו אלא מונע מהם מלהפריע לפעולת המיתקן²⁶. ואף על פי שקודם הכיסוי אין המיתקן החשמלי פועל, ועל ידי מניעת הנעת פולסי האור מתחיל הוא לפעול, אין המונע את הגעת הפולסים נידון כמפעיל את המיתקן החשמלי, שהרי זה דומה לעצים המונחים סמוך למדורה, ואם לא תיכבה האש עתידה היא להיתפס בהם ולהבעירם, שמותר לסגור חלון ולמנוע מהרוח מלהיכנס ולכבות המדורה, אף על פי שעל ידי כן נעשית מלאכה חדשה שהעצים נדלקים מן האש. ועוד שאינו אלא מונע מן הפולסים שעדיין לא נוצרו מלהגיע למיתקן החשמלי, ונמצא שיש כאן גם גרמא, שהרי הוא פועל על דבר שעדיין לא נוצר, ועוד שפעולתו היא כמו "בידקא דמא" בכח שני, שהרי הפולס עדיין אינו קרוב למכסה שהוא מוריד בלחיצתו על המפסק²⁷.

"מפסק גרמא" שבנוי על העיקרון של המשכת מצב, יש שכתבו שמותר להפעילו בשבת, כדרך שמותר להזיז את המתג של שעון-שבת כדי שזמן הכיבוי או ההדלקה יתאחר, ואף אם אסור לאחר את שעת הכיבוי לפי שהוא כמוסיף שמן לנר, הרי זה דוקא בשעה שהזרם מחובר והנורה דולקת, אבל אחרי שהשעון ניתק את הזרם, מותר להזיז את המתג כדי לאחר את זמן הניתוק שיבוא לאחר שהשעון יחבר את הזרם, שהרי זה כמוסיף שמן לנר כבוי כדי שכשידלק מאליו יתאחר מלחזור ולהיכבות, שאין כאן הבערה כל עיקר, ועוד שאינו כמוסיף שמן אלא כמונע כיבוי, ולכן אינו נידון כגרמא, וכן אין בו איסור משום בונה, שאף גרם בנין אין כאן, שהרי זה כמו סומך קורה שעומדת להשבר, כדי

²² עיי' מעשה חושב עמ' סה וכשרות ושבת עמ' רעט ואסיא תשמ"א עמ' 167 ואספקריה תשמ"ב עמ' 23.

²³ עיי' קובץ מורשה ח"י עמ' 59 ותחומין ב עמ' 81, 95.

²⁴ מעשה חושב ח"א עמ' קכ, על פי מרדכי שבת סוף אות ת ותרומת הדשן סי' נט ושו"ע הגר"ז סי' רעז סעי' א. ועיי' במאמרי ר"ז לב בתחומין ח"ב עמ' 57 ובהלכה ורפואה ח"ג עמ' רכא-רכג שמע"ר ע"ז, וכן בשבות יצחק (פ"ט"ו), ועיי' מה שהשיב ע"ז במעשה חושב שם.

²⁵ עיי' תוס' שבת קכ ע"ב ותרוה"ד סי' נט וטו"ש ולבוש או"ח סי' רעז סעי' ב ורמ"א בשו"ע שם סעי' א.

²⁶ כשרות ושבת עמ' רפ. ועיי' מעשה חושב שם, אם יש להתיר גם כשהאור בא ברציפות ולא בפולסים.

²⁷ מעשה חושב עמ' צג והלכה ורפואה ח"ג עמ' רמא, שיש כאן צירוף שתי גרמות שיש מתירים אף במקום שאין הפסד, וכיון שאין נעשה כלום אלא מניעת מניעה, יש להתיר לצרכים חיוניים. ועיי' מעשה חושב עמ' קיט שאין לחוש ב"מפסק גרמא" משום "זורה ורוח מסייעתו", עיי' להלן, שם.

למנוע ממנה מלהשבר, ועוד שהוא עושה כן עוד לפני שנבנה הבנין, שהרי לפני שחובר הזרם הוא גורם שלאחר שיחובר לא ינותק.

ויש חולקים, וכתבו שלא אמרו שמניעת מונע אינו כעושה מלאכה אלא כשהאש נשאר במצבה הקודם, שבוה שמונע שינוי המצב הקיים אינו עושה כלום, אבל כשעל ידי מניעת הרוח ישתנה המצב הקיים, וכגון שעל ידי סגירת הדלת ומניעת הרוח מלהיכנס יודלק נר נוסף - באופן שהרוח הנושבת דרך הפתח מפנה את השלהבת לצד אחר, ועל ידי סגירת הדלת פונה השלהבת לעבר הנר השני ומדליקתו - הרי זה נידון כעושה המלאכה, והרי זה כמו "בידקא דמיא" בכח ראשון, ולכן כיון שעל ידי כיסוי מיתקן הפולסים מבצע המיתקן החשמלי מלאכה, חייב המכסה כמו בכח ראשון. ועוד שלא התירו לא סגירת דלת שאינה חלק ממכשיר המתוכנן לכך, אבל "מפסק גרמא" שעשוי ומתוכנן לחבר או לנתק מעגל חשמלי, אין אנו צריכים לדון על פרטי פעולתו ואיך הוא פועל, אלא כל שבלחיצה על המפסק מתחבר מעגל חשמלי דנים אותו כמחבר את המעגל, ואין הבדל אם הוא פועל באופן חיובי או באופן של "מניעת מונע", ואף אינו נדון כגרמא אלא כעושה בכחו, לפי שיש לנו לראות את כל המכשירים כיחידה אחת שלימה, וכיון שעל ידי לחיצתו על המפסק מתחבר המעגל, הרי זה כמו "זורה ורוח מסייעתו", שמלאכת מחשבת אסרה תורה, וחייב אף על פי שאינו אלא גורם²⁸.

ומרן הגר"ע יוסף שליט"א בספרו הליכות עולם²⁹ התיר את מכשירי הגרמא, וזו לשונו שם: ובדבר מכשיר טלפון אשר פותח לאחרונה, שהוא פועל בדרך גרמא, כי לאפשר להשתמש בו בשבת לצורך מקרים חיוניים, זה אשר השבתי לשואלי דבר. לאחר ראיתי מקרוב את המכשיר, ולאחר העיון בפוסקים, והתייעצות עם גדולי תורה, נראה שיש להתיר להשתמש במכשיר הנ"ל לצורך רפואה ובטחון וכדומה, ואע"פ שהמרדכי סובר שאין להתיר גרמא אלא במקום הפסד³⁰, וכן הוא באור זרוע (ח"ב סי' כח) וכ"פ הרמ"א (סי' שלד סעי' כב). אולם אין זה מוסכם, וכמ"ש המג"א (סי' תקיד ס"ק ז) שאין כן דעת הרא"ש. וכ"כ הקרבן נתנאל (ביצה כב ע"א), דמוכח מדברי התוספות והרא"ש שם דס"ל דגרמא שרי אפילו שלא במקום הפסד. וכ"כ בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' סד ד"ה ומעתה) ובשו"ת קרית חנה דוד (ח"ב סי' נו) וכן העלה להלכה הגר"י ידיד בשו"ת ימי יוסף בתרא (חאו"ח סי' יב). ואולם גם להרמ"א שכתב שאין להתיר גרמא אלא במקום הפסד, וכתב בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קנז) דהכי קי"ל, וראה עוד בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' מה) ובשו"ת האלף לך שלמה (סי' קלה), מכל מקום לצורך חיוני כגון רפואה ובטחון, בודאי שיש להתיר לכל הדעות, ועיין בשואל ומשיב (תנינא ח"ד סי' כד) ובחזון איש (סי' לח אות ז) ובקרבן אורה (שבת קכ ע"ב) ואכמ"ל. עכ"ל³¹.

²⁸ עד כאן מהאנציקלופדיה התלמודית שם.

²⁹ ח"ד פרשת תצוה הערה ל.

³⁰ עיין לעיל סי' ב.

³¹ והובא בילקוט יוסף (שבת ח"ה עמ' קצז סעי' ט) ובירחון אור תורה (כסלו תשל"ט עמ' קד, שם מובא שהתייעץ בנדון עם הרבנים הגר"ש אלישיב שליט"א, הגר"ש אורבך, הגר"צ אבא שאול והגר"ב זילטי זצ"ל). וכן הודפסה בתחומין (ח"א עמ' 517) הסכמת מרן הגר"ע שליט"א לטלפון זה, והובא בספר קדושת השבת (עמ' רג, רטו). וכן נתן הסכמה בכת"י למערכת אזעקה של מכון צומ"ת ובמכתב מכ"ד אלול תשל"ח לראש מכון צומ"ת (הובאו בשו"ת נחלת לוי ח"ב סי' ג אות ו עמ' לו-לז). ועי"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' צט או' א) שרמז לדבריו אלו.

סימן ד

ביאור רעיון 'הכשר-סוויטש'

ה'כשר-סוויטש' יש בו כמה שיפורים טכניים והלכתיים שיתכן שמוציאים אותו אף מכלל 'גרמא', ובזה נחשב שאין המעשה מתייחס למפעיל כלל, וכדלהלן.

א) המתג שהאדם מזיז אינו עושה שום פעולה חשמלית אלא מזיז 'מחיצה' פנימית החוצצת בחלל המערכת בצורה מכנית ולא חשמלית. המחיצה מבדילה בין קרן עין אלקטרונית שנשלחת מצד אחד לצד השני כל פרק זמן מסוים. במדה והעין האלקטרונית הנשלחת פוגעת במחיצה, היא 'מתבטלת' וגורמת שהזרם לא יפעל. במדה והעין האלקטרונית לא תפגש במחיצה אלא בצד השני המזהה אותה, היא גורמת שהזרם יופעל. צורת הפעלה זו קיימת בין ב'מצב חול' ובין ב'מצב שבת' (כפי שיבואר להלן שיש עוד כפתור חיצוני להחלפה בין מצב חול למצב שבת). מחמת כן גם אם 'שכחנו' להסיט את הכפתור ממצב חול למצב שבת, ונדליק את החשמל בכשר-סוויטש המותקן בכל חדרי הבית, בודאי שלא נכשל באיסור חילול שבת, יש כאן רק 'הסרת המונע', שכן בפעולת ה'הדלקה' לא הדלקנו שום דבר, אלא הזזנו מחיצה פלסטית חסרת משמעות. הקרן האלקטרונית שתשלח בעוד כשניה תיקלט בצד השני ותדליק מעצמה את החשמל. (אלא שבמצב שבת יש עוד כמה שיפורים וכפי שיבואר להלן). גם אם במקרה בדיוק כשהוא הסיט את המתג נשלחה העין האלקטרונית, הוא לא הדליק אלא על ידי הסרת מונע, ובנוסף הוא לא ידע שהוא יגרום להדלקה מיידית ואין זה פסיק רישיה לאסור עליו להסיט את המתג כיון שאין שום ודאות שברגע שסיט את המתג תשלח קרן העין האלקטרונית, אדרבה מירב הסיכויים הם שהקרן לא תשלח אלא בהפרש של כשניה. **ושוב נזכור שכל זה עדיין גם כשהמתג במצב 'חול'.**

ב) כשהכפתור על 'מצב שבת' (כפי שהאדם מעביר אותו לכך ביום שישי לפני כניסת השבת), שליחת קרן הזיהוי האלקטרונית היא עם טווח ארוך יותר. אחד השיפורים המיוחדים ב'כשר-סוויטש' הוא שהקרן האלקטרונית הנשלחת היא בפרקי זמן אקראיים לחלוטין, אשר הם נעים בערך כגון בין 10 ל-30 שניות, והכל משתנה כל פעם ופעם בצורה אקראית שאין למזיז המתג שום ידיעה מתי ידלק האור.

ג) לשופרא דמילתא, יש נורה שהיא מאירה באור ירוק כל זמן שלא משתנה שום דבר בתוך המערכת, כשאין שום קרן אלקטרונית וכדומה אלא המערכת דוממת לחלוטין, המורה לאדם שמותר לו כעת להסיט את המתג היות ולא יקרה שום דבר בתוך המתג. רק בערך כגון כ-5 שניות לפני הזמן אשר קרן העין האלקטרונית נשלחת, נדלקת נורת אזהרה אדומה לאמר 'אל תיגע ב...'. באותן שניות אין ללחוץ על מתג 'ההדלקה'. כעבור אותן שניות משתנה בחזרה הנורה מצבע אדום לצבע ירוק, ומותר שוב להסיט את המתג. תוספת חומרא זו תורמת שוב שהאדם כשרואה את הנורה ירוקה, נהפך לידוע **בודאי** שלחיצתו על המתג כעת לא תהיה השלב הסמוך לשליחות קרן הזיהוי האלקטרונית. בסיכום, האדם המזיז את מתג הפלסטיק לא מחובר לשום דבר חשמלי ובודאות שהמערכת דוממת לגמרי עכשו ולא עשה אלא תזוזה של חתיכת פלסטיק. על ידי כך כל מעשה הזזת המתג על ידי האדם, אין לה שום משמעות, ואין לייחסה לכוחו כלל (כמבואר בהסכמות הרבנים הגאונים שליט"א אשר הורונו).

ד) אחרי שליחת הקרן האלקטרונית וקליטתה על ידי הצד השני, שוב יש מנגנון שהיה אקראי המוסיף עוד להרחיק את יחס ה'מפעיל' לתוצאה, ורק אז התשובה 'החיובית' לחיבור הזרם נשלח לשלב השני של המתג שיבואר להלן.

ה) המערכת הממוחשבת קיבלה את ה'תשובה החיובית' לחיבור הזרם מהצד השני של העין האלקטרונית שלא הופרעה על ידי המחיצה. והיא מכניסה את ה'בקשה' לחיבור הזרם למערכת ה'תקלות'. כל 'בקשה' לחיבור הזרם צריכה לקבל 'תשובה' מהמערכת, והמערכת 'מסרבת' פעמים רבות לחבר את הזרם. (כאמור, האדם הסיט את המתג רק פעם אחת, אך המערכת חוזרת שוב ושוב לנסות לבצע את דרישתו). הסירוב נלקט במערכת ושולח בקשה חוזרת לחיבור הזרם, והוא יכול להתקל שוב בסירוב נוסף, ושוב לשלוח בקשה ושוב להתקל בסירוב וחוזר חלילה. 'תשובות הסירוב' הן אקראיות לחלוטין, ויתכן שיהיו רובן שליליות! על ידי כך 'מזיז המתג' יודע שיתכן שעל פי רוב טכני

בקשתו תידחה והחשמל לא יחובר ופעולתו תהיה חסרת משמעות. אמרנו רוב טכני, כי הרוב הסטטיסטי אומר שהחשמל יידלק, כיון שהבקשה חוזרת ונשלחת שוב ושוב אפילו מאות פעמים, סביר שיתפגש בסופו של דבר בתשובה חיובית והחשמל יחובר. זה דומה ל'חידוד' המפורסם על אשה שילדה עשרה בנים זכרים והיא כעת בהריון האחד עשר, כמה אחוזים יש לה ללדת בן נוסף או הפעם בת? 50 אחוז בדיוק לכל צד. כל הריון הוא שווה סיכויים לבן או לבת. רק מבחינה סטטיסטית יש לה 'סיכוי' רציני ללדת בת, כיון שההסתוריה ספרה מספר מקרים מועט הרבה יותר של 11 בנים זכרים לאשה אחת, מאשר מקרים של 10 בנים.

ו) ושוב לשופרא דמילתא, אחרי שהמערכת דלעיל כבר קיבלה תשובה חיובית (!) הוא שוב תכניס את הבקשה למערכת נוספת שבו יחזור התהליך על עצמו שוב. שימו לב שכעת כבר הסיכויים הטכניים להענות בחיוב יתכן ויהיו פחות מ-25 אחוז [בדוגמאות דלעיל, ועיין הערה]³². אך שוב הרוב הסטטיסטי אומר שכעבור זמן לא רב החשמל יחובר. מבחינתנו בהסתכלות הלכתית, האדם שהדליק את המתג אין לו שום ודאות שהחשמל יחובר אי פעם, ולפחות עד צאת השבת הוא יכול להמתין עד בוש וללא תקוה. כך אפשר להסתכל על פעולתו כמותרת לחלוטין כי אין בה לא פסיק רישיה ולא שום דבר קרוב לזה כלל. וכפי שיבואר עוד להלן בביאורים ההלכתיים. אמנם מבחינה סטטיסטית יש להניח שכעבור חצי דקה או דקה או אף יותר יחובר החשמל 'לפתע להפתעתו'³³, אך בגלל כל ההרחקות והספיקות הקיימות במערכת אין ההדלקה מתייחסת אליו כלל.

נקודה נוספת ליתרון המערכת, שימעגל תשובה שלילית אחד קורה לפני שליחת הקרן ו'מעגל תשובה שלילית' אחד קורה אחרי הקרן, כך שנוכל בודאות לקרוא להם 'שני ספיקות', ולא ספק אחד מתמשך, וכך שיתכן שאם היתה תשובה שלילית לפני שליחת הקרן, לא יהיה במעשהו שום סרך גרמא שהרי הקרן האלקטרונית לא תשפיע כלל ולא ידלק החשמל.

מחמת כל זה השימוש ביכשר-סוויטש' מותר לכל אדם, ולא רק לצורך חולה וכדומה, שכל הביאורים דלעיל ודלקמן על פי השי"ס והפוסקים הם טעמים כלליים להתיר, ולא רק בשעת הצורך. וכל זה משום שאין ההדלקה מתייחסת למסיט המתג כלל, ואף לא נחשב גרמא כמו שהורונו כמה מהפוסקים דלעיל (בפתיחת דברינו).

סימן ה

ענין 'ספק פסיק רישיה' ודבר שאינו מתכוין

א) תחילה עלינו לבאר האם אפשר מבחינה הלכתית לאסור על האדם להדליק את המתג בטענה 'אתה מדליק חשמל'. האם יש כאן 'פסיק רישיה' שהחשמל יידלק, או לא, והרי זה כגורר כלים קטנים בקרקע שאין ודאות שיחרצו חריץ ומותר לכתחילה בשבת, וכמבואר להלן.

פשוט לומר שאין כאן פסיק רישיה, שהרי אין שום ודאות שהחשמל יחובר, וכמו שביארנו לעיל. והרי זה כמו ששנינו³⁴, רבי שמעון אומר, גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. ונפסקה ההלכה כרבי שמעון³⁵.

ב) ואם תאמר שכל ההיתר בפעולה שאינה פסיק רישיה זהו רק בדבר שאינו מתכוין, אך כאן האדם מתכוין שהחשמל ידלק, והרי זה דבר המתכוין שאפילו כשאינו פסיק רישיה אסור. יש לומר כיון שבפעולתו הוא אינו מדליק שום חשמל

³² באם תהיה דרישה לשנות את אחוזי ההדלקה או את ערכי המערכת, זה אפשרי בהחלט. והכל ע"פ הפוסקים שליט"א המורים לנו דרכנו.

³³ ועדיין יתכן שאף יותר מכמה דקות, ואולי אף לא ידלק כלל וכדלעיל, אך מבחינה סטטיסטית זה לא סביר שיקרה, וכמבואר.

³⁴ שבת כט ע"ב.

³⁵ שבת צה ע"א וערובין ק ע"ב, רמב"ם (ה' שבת פ"א ה"ה), ועי"ש פכ"ב ה"ו ובכס"מ שם ומ"מ פ"ב ה"א) וטושי"ע (או"ח סי' שלו סעי' א, ועי"ש סי' שיח סעי' יב ומג"א ס"ק לו).

אלא רק הסרת המונע וכו' כדלעיל, ואין הדלקת החשמל מתייחסת אליו, ועצם הפעולה שהוא עושה היא נקראת מעשה המותר, זהו דומה לגרירת מטה כסא וספסל שהיא פעולת היתר ונחשב דבר שאינו מתכוין ביחס לחריץ שנעשה על ידי כד³⁶. ובתוספת ביאור, ההיתר הכללי של דבר שאינו מתכוין בנוי על כך שאני מחלק את הפעולה לשתיים, אף על פי שהוא גורר מטה ובגרירתה עושה חריץ, אני מחלק את הפעולה לשתיים, מה שהוא מתכוין - לגרור מטה - אני מייחס אליו, ומה שהוא אינו מתכוין - לעשות חריץ - אני לא מייחס אליו. אם כן כאן כיון שאין הדלקת החשמל מתייחסת אליו, הרי הוא כאינו מתכוין.

ג) ואם תאמר שיש כאן 'ספק פסיק רישיה', שגם כן נאסר על ידי כמה פוסקים³⁷.

ונבאר כעת שלא שייך כלל ל'ספק פסיק רישיה'.

ספק פסיק רישיה זהו כשהאדם לא יודע אם יש כאן פסיק רישיה או לא. כגון הסוגר מכסה של תיבה שאם יש בה זבובים בודאי שיצודו בה, אך הוא אינו יודע האם יש בה זבובים. הוי אומר, אם הספק הוא לשעבר, האם כבר יש כאן זבובים ועל ידי סגירת המכסה הם יצודו או לא.

כאן זה שונה לחלוטין, כאן הספק הוא להבא, האם פעולתו תחבר את הזרם או לא. זה לכל הדעות לא נקרא ספק פסיק רישיה, וזהו המקרה הרגיל של 'דבר שאינו מתכוין' שמותר אף לכתחילה³⁸.

ד) ואם תאמר שיש לחוש כאן לשיטת הפני יהושע³⁹ הסובר שאין דבר שלא מתכוין מותר אלא כשניכר מתוך מעשיו שאינו מתכוין לאיסור, אבל כשאין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אסור, שאין המחשבה מבטלת את המעשה, כדן דברים שבלב שאינם דברים בכל מקום. ולפי' אולי יטען הטוען כיון שבפעולת האדם בהדלקת הכשר-סוויטש לא ניכר שאינו רוצה בחיבור הזרם, אלא אדרבה ניכר שרוצה בחיבור הזרם, יש לאסור, ואינו דומה לגורר כסא מטה וספסל שניכר שרוצה רק את עצם העברת החפץ ולא את החריץ המתהווה.

יש לומר בפשיטות שלא נאמרו דברי הפני יהושע אלא לעושה פעולה היוצרת בעצמותה את האיסור, כיון שהרואה סובר שהוא עושה אותה בכוונה תחילה, וכמו שכתב סברתו שאין המחשבה מבטלת את המעשה. אך בנידון דידן שגם מעשה האדם בעצמותו הוא חסר משמעות, ורק על ידי גרימות של גרימות וספיקי ספיקות מתהווה זרם החשמל, וכמבואר לעיל, לא שייך כלל להסתכל על פעולתו כ'דבר המתכוין', גם לולא ההיתרים של הגרמא בעצמותם.

ה) ואם תאמר שכל היתר דבר שאינו מתכוין הוא רק כשאי אפשר בלעדיו, כגון שאדם צריך את הכלים ואין לו דרך להעבירם אלא על ידי גרירה, מותר לו לגוררם כשאין זה פסיק רישיה שיעשו חריץ. אך כאן כל מטרת האדם היא בחיבור הזרם, והרי הוא יכול להמנע מכך, ומדוע שנתיר לו לעשות כן. תשובתו בצידו שכבר נחלקו האמוראים⁴⁰ באפשר ולא קא מיכוין, כלומר כשיכול להמנע מהאיסור, ופסקו הפוסקים⁴¹ כרבא הסובר שאפילו באפשר מותר כשלא מתכוין.

בר מן דין, יש לומר כאן כיון שחיבור הזרם אינו מתייחס כלל לימזיז המתג, וכמבואר לעיל, אפשר לדון על רצון ה'ימזיז' לעשות פעולה חסרת משמעות של הזזת המתג, ואת הפעולה הזו אינו יכול לעקוף, ונחשב כלא אפשר ולא מתכוין שמותר לכל הדעות.

³⁶ וגם הועלה רעיון להוסיף עוד טעם להיתר...

³⁷ עיי' חלקת יואב (ח"א סי' ח) וקונטרס אחרון לשולחן ערוך הגר"ז (סי' רעז ס"ק א).

³⁸ וכן הגדירו החלקת יואב ושולחן ערוך הגר"ז שם את 'ספק פסיק רישיה', שרק כשהספק הוא לשעבר.

³⁹ שבת מא ע"א (ד"ה במשנה המיחס כו'), ועיי' מב ע"ב ד"ה לא שיוחמו).

⁴⁰ פסחים כה ע"ב, שבת כט ע"ב.

⁴¹ עיי' רי"ף ורבינו חננאל (פסחים ושבט שם), רמב"ם (הלכות שבת פ"א ה"ה), וכמו שלמד הבית יוסף (סי' שלו) בדעתם.

סימן 1

ענין פסיק רישיה סטטיסטי ולא טכני

אכן יש בידי השואל לשאול, כיון שבסופו של דבר הסטטיסטיקה אומרת שהחשמל יחובר, אם כן יש כאן פסיק רישיה, אמנם נתברר לעיל שאין כאן פסיק רישיה טכני, שהרי יתכן שרוב הבקשות נענות בשלילה, אך עכ"פ כיון שהבקשות חוזרות בקצב מהיר למערכת לבקשה נוספת, ושוב ושוב חוזר חלילה, כך שתוך מספר דקות מוגשת הבקשה עשרות פעמים, אם כן גם אם לרוב תיענה בשלילה, ויתכן שעד צאת השבת לא יחובר החשמל, אך עכ"פ מבחינה סטטיסטית ברור שבשלב לא מאד מאוחר יחובר החשמל. ואם כן מדוע שלא נקרא לזה פסיק רישיה ונאסרנו. מספר תשובות בדבר.

הנה מצאנו שהתורה קבעה דין 'כל הקבוע כמחצה על מחצה דמי', ומבואר בגמרא⁴² שדין זה הוא בין לקולא ובין לחומרא, ולכן אם אדם זורק אבן לקבוצה של עשרה אנשים, תשעה מהם יהודים ואחד מהם גוי, הוא פטור ממיתה. ומבאר הגמרא שם משום שכל הקבוע כמחצה על מחצה דמי. כלומר, אף על פי שיש כאן רוב יהודים והיה שייך לחייב את זורק האבן כרוצח גמור שזרק אבן לקבוצת יהודים, אך כיון שיש כאן אפילו גוי אחד בלבד, לא אומרים שהוא בטל ברוב ועדיין כאילו זרק אבן לקבוצת יהודים בלבד, אלא רואים את כל הקבוצה כחצי יהודים וחצי גויים, ואי אפשר לחייב את הזורק אבן לתוכה כרוצח. הרי שאף על פי שיש כאן רוב מוחלט סטטיסטי, שהרי כשזורק סתם אבן לקבוצה זו כמעט בטוח שיפגע ביהודי, בכל זאת אי אפשר לחייבו מיתה כרוצח כיון שהדין **המציאותי** שקבעה התורה הוא כאילו יש כאן חצי יהודים וחצי גויים. ולקרב הדוגמא למקרה שלנו, בא נאמר שיש כאן מאה יהודים וגוי אחד, והוא זורק אבנים זו אחר זו וכל הזמן הורג יהודים, הוא פטור ממיתה, אף על פי שמבחינה סטטיסטית למשל אם זרק תשעים וחמש אבנים הרי ברור שלפחות אחד מהם יפגע ביהודי, בכל זאת אנו אומרים שנחשב כאן **הלכתית** שיש חצי גויים וחצי יהודים **לעולם ועד** והוא פטור, אף שיש ודאות סטטיסטית שיהודים ימותו בשלב כל שהוא⁴³.

והנה גם אם נאמר שגם ברוב סטטיסטי נאמר דין רוב, יש לומר כאן עוד, שכיון שבעצם מעשה פעולתו אין הכרח בדבר, לא שייך להחשיבו לפסיק רישיה. ועוד כיון שאין חיבור החשמל מתייחס אליו, שהרי היו לנו כמה הרחקות וספקי ספיקות עד שחובר, בודאי שאין להחשיבו לפסיק רישיה שפירושו מעשה ודאי שיבוא על ידו. לדוגמא, הפירוש

⁴² כתובות טו ע"א.

⁴³ ועי' בקבצי 'הבאר' (כא-כד, תשס"ג-תשס"ד) שהרבו לדבר בענין 'רוב סטטיסטי' שמתנגד לרוב ההלכתי, שאין להתחשב אלא ברוב ההלכתי בלבד, ונעתיק משם כמה דברים שנראה שנוגעים לענינו: בתשובת הג"ר אשר זעליג וייס שליט"א (ניסן תשס"ג עמ' קמה) כתב: ולענין כל המהומה הזו בטעות יסודה, ויסוד הטעות במה שהחליפו בין דין תורה דאחרי רבים להטות לימדעי הסטטיסטיקה, דאף אם אמנם נכון הדבר שבהסתברות סטטיסטית אי אפשר לומר על עדר בהמות שכולן כשרות, אלא יש להניח שכשאהוז המיעוט הכללי יהיה אשר יהיה, כך אוהז המיעוט גם בעדר זה, אך לא כן בדין תורה דאזלין בתר רוב, ולפי משפט התורה דיינין בכל בהמה דין כשרה וממילא אף אם יצטרפו בהמות רבות, כולן כשרות לפי דין תורה. הגע בעצמך, תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת נבילה, ונמצאו עשר חתיכות בשר ביניהן, וכי אסור לבשלן ביחד כי עלינו להניח שאחת מהן נבילה! וכן עיר שרובה ישראל ומיעוטה נכרים, והרוב הוא רוב של ששים אחוז, ובמשך השנים נמצאו בעיר עשרה ילדים, וכל אחד מהם דינו כישראל גמור דאזלין בתר רוב (כמבואר במסכת מכשירין פ"ב מ"ז ובכתובות טו ע"ב), וכי לא נוכל לצרפם כולם למנין עשרה משום שנתלה שארבעה מתוכם גויים ורק ששה יהודים! אלא באמת פשוט **דכיון דאזלין בתר הרוב, מהני דין זה אף כאשר הוא סותר את ההסתברות הסטטיסטית**, וכל בהמה כשרה לפי הלכה זו אף כשמצרפים בהמות רבות ומצד המציאות יש ביניהן גם טריפות וכו'. וביסוד הדברים סברא זו דדין רוב הלכתא היא ואינו תלוי בהסתברות בלבד מוכח מעוד מקורות, דהנה בסוגיא הנייל דתינוק הנמצא במקום שרוב ישראל דינו כישראל, לכאורה הוי"ל לדון רק לפי רוב הנשים הראויות ללדת אם מבנות ישראל המה או נכריות ומה לן לצרף את זקני העיר, ועי"כ דאין אנו דנים כלל במדת ההסתברות מצד המציאות אלא דין תורה יש כאן.

ועוד עיי"ש בתשובה הג"ר זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, ובתוך דבריו הביא את דברי החזו"א (אהע"ז סי' לא ס"ק ב) שמחלק דרך משל בין מה שאנו רואים שאדם משתמש בבגד הוא נקרא לסוף עשר שנים לבין מה שאנו רואים שאדם משתמש בכוס זכוכית אינו נשאר שלם יותר מעשר שנים. שמה שאין בגד מחזיק יותר מעשר שנים יש בזה טבע שאין חזק יותר להשאר שלם יותר מעשר שנות שימוש, אבל כוס שלא נשארת יותר מעשר שנים זהו מחמת המקרים [סטטיסטיקה!] שבתוך עשר שנים ודאי קורה מקרה בדרך כלל שנשבר הכוס.

ועוד עיי"ש בתשובות הג"ר מנשה קליין שליט"א והג"ר זלמן נחמיה גולדברג שליט"א והג"ר לוי יצחק הלפרין שליט"א והג"ר יעקב עדס שליט"א, ועוד כותבים רבים בקבצים כא-כד. והרבה מעלים שם נושא זה ודנים בו בהבטים שונים, עיי"ש.

המקורי של 'פסיק רישיה' הוא כמו שכתב רבינו חננאל⁴⁴ 'האומר כוונתי לחתוך ראש זה העוף להאכילו לכלב ואין כוונתי להמית... שאי אפשר לו לחתוך ראש העוף אלא עד שימיתהו. וכן המקנה בספוג שאין לו עור בית אחיזה, עתה אם יאמר כוונתי לקנה ואין כוונתי לסחוט... אי אפשר לאדם לקנה בספוג שאין לו עור בית אחיזה ולא יסחוט'. עכ"ל. הרי שהגדרת פסיק רישיה היא כשהפעולה ישירה ומביאה את האיסור בצורה ודאית, מה שאין כן בענייננו שאין לייחס את חיבור החשמל אליו.

סימן ז

ענין מראית העין והרגלי איסורים וזלזול בשבת

עדיין כנראה תהיה יד הדוחה לומר, יש כאן מראית העין שנראה לציבור שמזיז המתג הוא הדליק את החשמל. ועוד שיש לחשוש שיתרגל להדליק חשמל בשבת, וידליק גם כשלא יהיה לו את 'הכשר-סוויטש'. ובכלל כיום האיסור החמור ביותר בשבת כפי שמקובל לציבור הוא 'הדלקת חשמל בשבת', וכאן באים להתירו אף אם זהו היתר גמור יהיה כאן פריצת חומה המקובלת מאות בשנים.

כאן יש להשיב באופנים רבים בסי"ד.

א מצד מראית העין, כבר נתנו לב על זה, ו'הכשר-סוויטש' בנוי בצורה חיצונית שונה משאר המתגים, כדי להבדילו לכל עין משאר המתגים האסורים בשבת. 'הכשר-סוויטש' לא יהיה כמתג רגיל שחלקו העליון והתחתון משתנים על ידי לחיצה על הצד הבולט, אלא יהיה כידית שיש להזיזה למעלה ולמטה. כמו כן יש דלת קטנה שמכסה את המתג המעביר בין מצב שבת למצב חול וגם יש סמל 'לוגו' של 'הכשר-סוויטש', וכל זה חוץ מהנורה שמשנה צבעה בין ירוק לאדום כשהמערכת עומדת לשלוח קרן וכדלעיל. וכך מצינו⁴⁵ בשתיית חלב שקדים עם בשר, שמניח שקדים ליד החלב וזהו היכר שיידעו שאינו חלב בהמה וחיה. וכן מצינו⁴⁶ בשתיית דם דגים, שמניח קשקשים ליד הכוס וזהו היכר שיידעו שאינו דם בהמה וחיה⁴⁷. וחוף מזה כל תבנית 'הכשר-סוויטש' שונה לגמרי ממתג רגיל, ואין ביניהם שום דמיון לא בצורה חיצונית (שכאן יש נורה המשתנית מאדום לירוק כדלעיל רק כשהמתג עומד על מצב שבת, וצורת הסטת המתג שונה) ולא בצורה פנימית (שהרי היא בנויה בטכניקה אחרת לגמרי ממתג רגיל), והרי זה דומה לשתי חתיכות בשר, האחת כשרה והאחת טריפה, שמותר לאכול את הכשרה כיון שכל התהליך שהביא אותה הלום הוא תהליך כשר, משא"כ בחתיכת הטריפה. וכן מצינו מאכלים רבים שהוחזקו כלא כשרים, ואחר הרבה זמן פתחו קו ייצור בתהליך שונה וקיבלו הכשר למהדרין מן המהדרין, ולא מצינו מי שיאסור לאכול המאכל הכשר. וכן עמא דבר להשתמש במקרר בשבת אחרי שהדביקו את הכפתור כדי שלא ידלק ויכבה האור בפתיחת וסגירת דלת המקרר, ולא חוששים ל'מראית העין' שבפתיחה וסגירה רגילים של מקרר האדם מדליק ומכבה אור.

⁴⁴ שבת קיא ע"ב.

⁴⁵ טושי"ע יורה דעה סי' פז סעי' ג

⁴⁶ טושי"ע יורה דעה סי' סו סעי' ט.

⁴⁷ ופוסקי זמננו (הגרי"י נויבירט שליט"א בפניני הוראה עמ' 181, ויזרע יצחק ה' בשר בחלב עמ' קטז, ילקוט יוסף יו"ד סי' פז סעי' סא) כתבו שמותר לאכול נקניקיות סויה עם חלב, כיון שכבר נפוץ מאד שרוב הנקניקיות הנאכלות הן נקניקיות פרוה [עפמשי"כ הרא"ש פ"ט דנדה סי' ז], שמה שאסרו חז"ל לתפור בגדי צמר או פשתן בחוטי משי משום מראית העין, זהו רק בזמנם שלא היה המשי מצוי וחששו למראית העין, אבל בזמננו שבגדי משי מצויים בינינו והכל מכירים ויודעים בהם, אין לחוש לאסור תפירת בגדי צמר בחוטי משי. וכן פסקו הטושי"ע (יו"ד סי' רצח). ועפ"ז כתב בשו"ת יגל יעקב (חיו"ד סימן כ"ג) שמותר להשתמש בקוקוס טחון הדומה לחמאה, לטגן בו קציצות של בשר, ואין לחוש משום מראית העין, כיון שנתפשט מאכל זה במדינתנו והכל יודעים ממנו, ולכן אין לגזור בזה משום מראית העין. ומעין זה כתב בתפארת ישראל (כלכלת שבת אות לד) שאין לחוש לאיסור מראית העין אלא כשיש קצת הוכחה לצד האיסור יותר מלהתיר. והוא הדין כאן כשיופץ הכשר-סוויטש ברבים, ויהיה נחלת הכלל בכל בית, כבר יידעו שרוב המתגים מותרים לשימוש בשבת ולא יהיה בדבר מראית העין כלל

גם עצם המכשיר מתנהג בצורה פנימית באופן שונה לחלוטין ממתג רגיל, כל הרואה אותו מחכה לאור ירוק כדי ללחוץ, וגם אחרי הלחיצה יראה שהאור לא נדלק מיד כלל וכלל.

(ב) הרי המנהג פשוט בכל ישראל שמכוונים 'שעון שבת' להדליק את האור בשבת בשעות מסוימות, ולא חוששים שהעוברים ושבים יראו אור נדלק בביתו ויחשדוהו שהוא מדליק כעת אור בשבת. ועל כרחך משום דאחזוקי איניש ברשיעי לא מחזקינן, ואדרבה כיון שאיסור הדלקת חשמל פשוט וברור אין לחשוש שיחשדוהו שעובר על כך, אלא יודעים שיש גם אפשרות של הדלקה אוטומטית על ידי שעון שבת המותרת בשבת. ה"ה כאן בעזהשי"ת ענין הכשר-סוויטש יפורסם בציבור ויידעו שיש גם אפשרות של הדלקה המותרת.

(ג) כבר האריכו הפוסקים שאין אנו יכולים לגזור גזירות מדעתנו אחרי חתימת התלמוד, גם אם אותה גזירה כבר גזרה חכמים, כגזרת מראית העין, לא נאמרה אלא במקומות שקבעו חז"ל ואין להוסיף מקומות חדשים.

(ד) ובעצם הענין שיש לחשוש שיתרגל להדליק חשמל בשבת ויבוא להדליק בצורה האסורה. הנה דברים רבים שהיו אסורים בעבר בשבת, ונמצא דרך היתר, לא גזרו שמא יתרגל לעשות בצורה האסורה. כגון פתיחת בקבוקים וקופסאות שימורים, שכשהתחילו לפני שבעים שנה אסרם החזו"א זצ"ל⁴⁸ (ואף שיש חולקים ומתירים, נתייחס לדעות האוסרות), והנה נמצאו דרכי היתר, כגון בחירת המכסה והקופסא לפני פתיחתה וכדו'⁴⁹, וכן עושים רבים יראי ה' ולא חוששים שמא אדם יבוא לפתוח בדרך האסורה. (וכאן יותר טוב, שכן אלו שני סוגי מכשירים, הכשר-סוויטש ושאר מתגים האסורים, משא"כ בבקבוק וקופסת שימורים שהיה מקום לחשוש יותר שמא לא יעשה הפעולה הנצרכת ויבוא לפתוח את אותו פקק ואותה קופסת שימורים בעצמם בצורה האסורה). ועוד מצינו אוסרים להשתמש בחיתולים חד פעמיים ('טיטולים') בשבת⁵⁰, ובכל זאת על ידי הכנתם בצורה מסוימת בערב שבת מותר להשתמש בהם, וכן נהגו, ולא חששו שמא ישתמשו בהם באיסור. ועוד מצינו בדבר האיסור של בישול בשבת, שאין להכין תה מעלים בשבת, כי יש לחשוש שהם קלי הבישול ויעבור משום מבשל בשבת, וכתב המשנה ברורה⁵¹ בשם האחרונים שאם עירה עליהם מים רותחים מבעוד יום מותר לעשות מהם תה בשבת, משום שאין בישול אחר בישול, וכן עושים רבים ושלמים, ולא חששו שמא יתרגל לעשות תה בשבת וגם כשלא יהיה לו עלים שעירה עליהם מים רותחים מבעוד יום יבוא להכין מעלים רגילים ויעבור על איסור בישול. ועוד מצינו בדברים רבים שאין כאן מקום למנותם, כגון פתיחת מקרר בשבת שבכולם יש נורה הנדלקת ואסור לפותחם בשבת, והרגילו שידביק המתג הגורם להדלקה ומותר לפתוח הדלת בשופי ולא גזרו שמא וכו'. ועוד ועוד.

(ה) ועוד יותר, מצינו דברים שהיו אסורים לגמרי, ולאור המצאות (טכנולוגיות מפליאות או אף פשוטות ביותר) שהסירו מהם את האיסור בהפעלתם, ונהיו מותרים לגמרי. כגון האיסור לקרוא לאור הנר שמא יטה, כתבו הפוסקים⁵² שבנרות 'פראפין' המצויים כיום מותר לקרוא, וכן נהגו ולית פוצה פה ומצפצף. ומשקפיים, מצינו בפוסקים⁵³ שאסרו לצאת בהם לרשות הרבים לשבת, כי חששו שמא יפלו ויטלטלו ברשות הרבים, וכיום שיש ידיות חזקות התופסות עד האוזן התירו כל הפוסקים⁵⁴ לצאת בהם ולא מצינו מי שאוסר. וכן נייר טואלט ששנים רבות כשהיה רק בסליל היה אסור לשימוש בשבת⁵⁵, ו'המצואו' רעיון פשוט למכור בחבילות חתוכות ומותר לשימוש בשבת. וימגבונים לחים' עד לפני שנים ספורות תמיד היה חיבור בין אחד לאחד והיה אסור לשימוש בשבת, וכעת הפרידום

⁴⁸ סי' נא אות יא, סי' סא אות ב.

⁴⁹ שמירת שבת כהלכתה פרק ט סעי' ג.

⁵⁰ שמירת שבת כהלכתה פרק טו סעי' פא והערה רנ.

⁵¹ סי' שיח ס"ק לט.

⁵² משני"ב (סי' רעה ס"ק ד), מעדני אשר (סי' מב ס"ק ג), ילקוט יוסף (סי' רעה סעי' ג).

⁵³ עיי' שלחן ערוך סי' שא סעי' יא ובמשנה ברורה שם ס"ק מד בשם החיי אדם.

⁵⁴ מנחת שבת (סי' פד ס"ק ו), שו"ת בנין ציון החדשות (סי' לז), שו"ת צפנת פענח (ח"ב סי' לג), שמירת שבת כהלכתה (פרק יח סעי' טז).

⁵⁵ משנה ברורה (סי' שב ס"ק ו, סי' שמ ס"ק מא). [ועיי' שו"ת שמש ומגן ח"א סי' ד. אך לא נהגו כמותו].

ואין בזה איסור קורע כלל (ולענין סחיטה לא נמצא פתרון כרגע לאוסרים⁵⁶, וביום מן הימים ימצאו 'מינון' נמוך יותר שאין בו 'טופח על מנת להטפוח' בודאי ויהיה מותר גם משום סחיטה לכל הדעות).

וגם בשאר איסורים שלא בהלכות שבת מצינו כן. כגון האיסור לגלח את הזקן, שאלפי שנים היה האופן היחידי לגלח בסכין, וזאת אסרה תורה, והמציאו מכונה המגלחת והתירו (וגם האוסרים הרבים - וכמובן אין אנו נכנסים לעצם המחלוקת בזה - אסרו מכיון שלדעתם המכונה לא פתרה את הבעיה והיא עצמה עדיין תער, אך בודאי יודו למכונה שתבצע בצורת מספריים גמורות ללא שאלה כלל). ועוד מצינו באיסור אכילת תולעים, שלא היה שייך כמעט להתיר אכילת ירקות עליים, כחסה, פטרוזיליה, כוסברה וכו' עד שהפוסקים האחרונים⁵⁷ כמעט אסרום כליל, והנה המציאו את הגידול המיוחד 'גוש קטיף' והתירו לאכילה לרבבות אלפי ישראל.

ולבר מן דין לא שייך לומר זילותא דשבת על מכשיר שאדרבה בא למנוע חילול שבת מרבבות אלפי ישראל שינצלו בזכותו מעוון חמור זה.

סימן ח

איסור עובדין דחול

ואם תאמר עוד שאולי יש בזה עובדין דחול, כיון שרגילים בימות החול להדליק חשמל בשופי, אם יבואו ויעשו כן גם בשבת יש בזה עכ"פ איסור מדרבנן משום עובדין דחול.

והנה מלבד שהגדרת 'עובדין דחול' היא לא ברורה, מתי אומרים כן ומתי לא אומרים כן⁵⁸, אך ברור שאין לגזור גזירת עובדין דחול מדעתנו⁵⁹.

ובפרט שכאן לא שייך כלל לומר 'עובדין דחול' שהרי צורת עבודת המכשיר שונה לגמרי בשבת מבחול, שעל ידי העברת כפתור המצב בערב שבת קודש בין 'חול' ל'שבת' המתג משנה את צורת פעולתו לגמרי וכמבואר לעיל.

ועוד שהרי זה כמשתמש בדוד מים חיים במצב שבת, וכפותח מקרר שהנורה כבויה מלפני שבת, ועוד מכשירים וחפצים רבים שביום חול צורת השימוש בהם תהיה אסורה בשבת אך מכינים אותם לפני שבת באופן המתיר אותם לשימוש בשבת. וכאן יש נורת ביקורת מיוחדת שביום חול היא כבויה ובהעברה למצב שבת היא נדלקת (לאדום או ירוק, כמבואר לעיל).

ומלבד כל זאת הרי כאן גם בצורת השימוש ביום חול אין בו איסור גמור, וכפי שנתבאר לעיל שיש גם במצב חול גרמא והשהיה אקראית עד שנדלק החשמל.

⁵⁶ בשו"ת מנחת יצחק (ח"י ס"י כה) אוסר, וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"י ס"י נט וח"י ס"י נח) חזר בו ממה שהתיר בקובץ מאור חיים (ח"י), עיי' מבית לוי (ו' תשנ"ה), ובספר ארחות שבת (פ"י סעי' מו ובבירורי הלכה בסוף הספר ס"י ז). ועיי' שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב ס"י ע) ושמירת שבת כהלכתה (פ"י סעי' לג) ובכרך המילואים של הגרש"ז אויערבך זצ"ל, ובספר אור עמרם (עמ' צה).

⁵⁷ עיי' כף החיים (יו"ד ס"י פד ס"ק צ-קא) מהרבה גדולי ישראל בכל הדורות.

⁵⁸ מצינו בכמה מקרים שנאסרו משום עובדין דחול, כמדידה בשבת (ס"י שו משנ"ב ס"ק לד, ס"י שכג משנ"ב ס"ק ג ט), הבאת כלים מבית האומן (ס"י רנב סעי' ה), הליכה עם מקל בידו (ס"י שא משנ"ב ס"ק סו), נתינת משכון (ס"י שז סעי' יא), שימוש בכלי המיועד לטחינה בדבר שאין בו טוחן (ס"י שכא משנ"ב ס"ק לו).

⁵⁹ עיי' להגרש"ז אויערבך בספר מאורי אש (עמ' 78) שדן להתיר לטלטל מנורת חשמל בשבת אפילו בשעה שדולקת ככל כלי שמלאכתו לאיסור, וציין שכל זה בדרך פלפול של הלכה ולא למעשה, כי מיחזי כעובדין דחול ואיכא למיחש לתקלה שיחשבו ההמון כי היתר הטלטול הוא מחמת שאין זה אש גמור, ויבואו להדליק ולכבות גם בשבת, ואף כי אין לנו להוסיף גזירות על חז"ל, מ"מ הנח להם לישראל שנהגו בו איסור. עכ"ד. הרי שלא החמיר גם מצד המנהג אלא במנורה שבאמת הדלקתה אסורה מטעם אש גמור, אך ב'כשר-סוויטשי' שעצם הדלקתו אינה אסורה, בודאי שלא שייך לגזור גזירת עובדין דחול ועיי' באגרת הרמב"ם (נו ע"ב), הובא בתחילת כלכלת שבת להתפארת ישראל) שכתב שאין הפירוש עובדין דחול לאסור כל מה שעושה בחול, דא"כ לא יאכל ולא יסוב כדרך שעושה בחול

סימן ט

שוגג חייב בקרבן וצריך לעשות תשובה וכפרה

ויש להדגיש כאן עוד דבר נפלא ש'הכשר-סוויטש' יגרום. גם מי שאינו רוצה להשתמש בו כלל בשבת בכל אופן, אך יתקין אותו בביתו. הרי כל פעם 'שבתעות' יסיטו את המתג כהרגלם בחול, לא יעברו על איסור הדלקת חשמל החמורה בשבת כמו במתג רגיל. והרי מעשים בכל יום שטועים ומדליקים או מכבים את החשמל בכניסה או יציאה לשרותים וכדו' (ואם נבדוק בבתינו במשפחות ברוכות הנפשות ב"ה, נבהל כשנשים לב שכמעט אין שבת עוברת בלי שילד הדליק או כיבה חשמל בטעות, ומצוי מאד כנודע כשצועקים עליו למה הדלקת אז הוא מכבה בחזרה... או להיפך...).

ובשלמא אם היו תמיד הכשלונות רק בהדלקת אור ב'אינסטינקט' כשנכנסים או יוצאים מהחדר וכדומה, שאז יש לזה גדר 'מתעסק' שלא התכוין כלל למעשהו ואין עליו עוון⁶⁰, אך פעמים רבות בודאי שהאדם שם לב מה עושה, ויודע שהוא מכבה או מדליק את האור, רק מרוב מהירותו ומחשבתו בדברים אחרים הוא רק שכח שהיום שבת, וזהו נקרא שוגג גמור שחייב עליו קרבן חטאת⁶¹ וחייב תשובה וכפרה של מחלל שבת בשוגג (ואולי כשיספור וימנה את חטאותיו במשך חייו רק בהדלקת האור בשבת הם עשרות ואולי מאות, ומי מאתנו כרבי ישמעאל בן אלישע שכתב על פנקסו שחייב להביא חטאת אחת שמינה כשיבנה בית המקדש).

וצא ולמד כמה הרחקות הרחיקו חז"ל בגזרותיהם, כגון גזרת 'שמא יטה' שאסור לקרוא לאור הנר אפילו הנר גבוה כמה קומות ואפילו עשרה בתים זה על גב זה⁶². ומטעם זה נוהגים רבים וכן שלמים להניח בערב שבת כיסויים על המתגים בבית⁶³. (וכאן יהיה לכולם 'מכסה' והוא לא יפול ולא יחפשו ביום שישי היכן הכיסויים, כמו שמצוי הרבה פעמים).

וצא ולמד ממה שכתב הג"ר מנשה קליין שליט"א בשו"ת משנה הלכות⁶⁴: דכן דרך בני אדם שאינם חושבים הרבה ועושים מלאכה מתוך הרגלם, אבל עכ"פ דעתם למלאכה זו, אלא דהו"ל כעין מה שאמרו מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, ואדרבה **אולי שוגג קרוב למזיד הוא** כיון שהתרגל בכך, וצריך זהירות יתירה שלא יכשל בשבת או שיכסה הכפתור של החשמל בערב שבת קודש שלא יבוא לידי כך.

ובספר מאור השבת⁶⁵ כתב שמי שנכנס לחדרו בשבת ומתוך הרגלו הדליק את אור החשמל באופן הרגיל בלא שישים לבו למה שעושה, דינו כמו **עושה מלאכה בשוגג**. ובביאורים שם⁶⁶ שכן הורה הגרי"ש אלישיב שליט"א דהוי שוגג

⁶⁰ עיי' שו"ת רעק"א (סי' ח) שדן בזה, ומסיק שגם מתעסק נקרא עבירה, רק לא חייבה התורה עליו קרבן. אמנם מסקנתו שזהו רק בשאר עבירות, אבל בשבת דבעינן מלאכת מחשבת, אין זו מלאכת שבת כלל. אך בספר אפיקי ים (ח"ב סי' לו) ובשו"ת עונג יו"ט (סי' כ) הוכיחו שגם בשבת דבעינן מלאכת מחשבת יש על מתעסק דין עובר על איסור. ובספר מנחת ברוך (סי' ט) מוכח שאף אם נאמר שאין למתעסק שם של מלאכה כלל, מ"מ אסור להינות ממנה בשבת, דכמו שגזרו שוגג אטו מזיד כך גם גזרו במתעסק אטו מזיד. ויתכן שאף רעק"א יודה לזה שאף שאין לזה שם איסור כלל אך אין להינות ממנה בשבת. וביאר בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' עו) שאף אם נאמר שמתעסק כלא נחשב כמעשה עבירה כלל, זהו על 'הגברא', מ"מ המעשה הוא מעשה עבירה ומלאכת עבירה היא ואסור להינות ממנה בשבת. ובספר תורת השבת (סוסי"ג לג) כתב שהגרש"ז אויערבך זצ"ל חשש לדברי האפיקי ים והעונג יו"ט שגם בשבת נחשב מתעסק עבירה בשוגג.

⁶¹ עיי' שבת רפ"ז.

⁶² שבת יב ע"ב.

⁶³ עיי' שו"ת אגרות משה (או"ח סי' צג) ושמירת שבת כהלכתה (פ"י"ג סעי' לב).

⁶⁴ ח"ו סי' עז.

⁶⁵ עמוד תיב.

⁶⁶ אות קד.

והייב קרבן חטאת. ובספר תורת השבת⁶⁷ ביאר הטעם, שודאי לפני שעשה את המלאכה חשב לעשות אותה, אלא שמחמת ההרגל לא חשב מספיק אם מותר לעשות כן או לא, ולכן לא הוי בגדר מתעסק.

סימן י

ענין הלעיטהו לרשע וימות, ותקנת עירובין

יש כאן גם ענין גדול בהצלת ישראל שרובם לצערנו ובעוונותינו מחללים שבת בהדלקת חשמל, שאם יופץ 'הכשר-סוויטשי' במחיר שוה לכל נפש ויותקן לכתחילה בכל בתי ישראל, הרי שנמעט את חילול השבת כמעט לאפסי ממש, כיון שרוב ככל חילולי השבת כיום הם בעניני החשמל, הדלקתו וכיבוי על כל מוצריו ומכשיריו.

ואין לומר כאן "הלעיטהו לרשע וימות"⁶⁸, שזה נאמר כגון שאדם רוצה לגנוב פרי אסור, ואנו יכולים להתיר את הפרי לאכילה (כגון ע"י תרומות ומעשרות) או עכ"פ לציין לו שהפרי אסור (כגון שהוא ערלה), אין מחויבים בזה, כיון שהלעיטהו לרשע וימות, שהרי הוא בלאו הכי בא לגנוב ולעבור איסור ואין חובה להציל אותו מאיסור נוסף שהרי בלאו הכי הוא רשע. אך כאן שבאותה פעולה שהוא רוצה לעשות איסור אנו יכולים למנוע שלא תהיה איסור, ולא יקרא שמו רשע כלל, יש לנו להצילו כמה שאפשר. ובפרט שרוב מחללי השבת הוא משום שלא נראה בעיניהם שיש איסור בהדלקת החשמל בשבת, ואין כוונתם לחילול שבת ממש (ויעידו על זה המוני בית ישראל 'מסורתיים' שאינם מדליקים אש בשבת, או עכ"פ אינם עובדים בשבת, אך מחללים אותה בהדלקת חשמל רגילה וכו'). ואם כן אם נמנע מהם את החילול בודאי שעדיף טפי, ומי יודע אם זה לא יביא להתקרבותם כשירגישו (לטענתם), ואנו איננו צריכים לזה) שאין השבת כעול ומשא אלא דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

וכדוגמא לזה נביא את גודל מעלת תקנת שלמה המלך ע"ה שתיקן עירובין, הרי יצאה בת קול מן השמים ואמרה 'אם חכם לבך בני ישמח לבי גם אני'. וכל תקנת עירובין היא כדי להציל את הרבים מחילול שבת, ולא אומרים 'הלעיטהו לרשע וימות' ונאמר שכיון שאסור לטלטל - שלא יטלטלו, וכל המטלטל יעבור עבירה, אלא אדרבה ציוונו חז"ל⁶⁹ שמצוה לחזור אחר עירובי חצירות, וכן נפסק בשלחן ערוך⁷⁰, וכתבו האחרונים⁷¹ שהמתעקש ומונע מלהעמיד עירוב

⁶⁷ סי' לב אות ג

⁶⁸ ע"י משנה מעשר שני (פ"ה מ"א), בבא קמא (סט ע"א) ורמב"ם (הל' מעשר שני פ"ט ה"ז).

⁶⁹ נלמד מהגמרא (עירובין סח ע"א) 'מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף?!! ולמד מכאן המרדכי (סי' תקטו) דמצוה לחזור אחר עירובי חצירות. וכן כתב הגהמ"י בשם התוספות (ולא נמצא בפנינו) והוסף: וטעמא רבה איכא, דלא ליתי לידי איסור לאפוקי ולעילוי מבתים לחצירות ולמבוי. עכ"ל (והובא בבית יוסף ריש סי' שצה). וכ"כ האגודה (שם): מכאן משמע דמצוה לעשות עירוב. עכ"ל. וכ"כ הרשב"ץ (בתשי"ב סי' לז): ח"ו שיהיה חשש עבירה בתקוני מבואות לת"ח, אבל הזריז בזה ה"ז משובח, אדרבה הם תמהים בגמ' על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן, דאמרי' בפי הדר (סח ע"א) וכו' מבואה דדיירין בה תרי גברי רברבי כרבנן וכו' אנא טרידנא בגרסאי וכו'. ונראה מכאן שאלמלא טרדת הגירסא, דרך ת"ח הוא לתקן, ומי שלבו נוקפו בזה - הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו. וזכות גדולה היא למתקן וכו'. עכ"ל (וצוין בברכ"י סי' שסג ס"ק ב, ובכה"ח שם ס"ק כד).

⁷⁰ סי' שסו סעי' יג, והוא מהטור סי' שצה, ועי"ש בשו"ע. וכתב הב"ח (ריש סי' שצה): דאע"ג דמערבין ומשתתפין גם לדבר הרשות, אבל מצוה לחזור אחריהם כדי שלא יגיעו לידי איסור, משא"כ עירובי תחומין דמערבין רק לדבר מצוה, אין מצוה לחזור אחרי, דאדרבה יכול להכשל על ידו להמשיך מחוץ לתחום, אלא דכדי לקיים את המצוה שהולך למענה - מותר לו לערב. עכ"ל. והלבוש (סי' שסו סעי' יג) כשהעתיק את דברי הטושי"ע הוסיף תיבת 'דרבנן', וכתב: מצוה דרבנן לחזור אחר עירובי חצירות וכו'. עכ"ל ומשמע לכאורה דהיא ממש מצות חכמים כחלק מתקנתם בעצם דין העירוב. אמנם התוספת שבת (סי' שסו ס"ק לח) כתב דאינו מצוה ממש אלא זהירות בעלמא. ועי' בתשי"ב חתם סופר (או"ח סי' צט) שהזהיר מאד לכל קהל ישראל לתקן מבואותיהם בצורת הפתח או בשאר תיקונים, כדי שלא יכשלו רוב המון עם בהוצאה מרשות לרשות בשבת קודש, ושהדבר מוטל על הרב החשוב שבעיר. יעו"ש באורך. ועי"ש בשו"ת הר הכרמל (או"ח סי' יח) שכתב שראוי בכל עיר להעמיד על זה תלמיד חכם אחד או שניים, שילכו בכל ערב שבת קודם הכנסת שבת לפקח על עסקי עירובין, וגם עי"כ יודע אם נפסק קודם שבת או בשבת, יעו"ש (כה"ח סי' שסו ס"ק כג בשם ארחות חיים [אחרון] סי' שסג ס"ק כא). והרב האר"י ז"ל היה נזהר לקיים מצוה זו בכל ערב שבת, שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכו"ב. והיה מערב בכל ערי"ש שני מיני עירובין, עירובי חצירות על לחם אחד, ושיתופי

הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין. וידוע מאמר רבינו יהודה הלוי בספר הכוזרי⁷² שאין במצות העירוב שום סרך הערמה⁷³. ואיתא בגמרא⁷⁴ שכופים בני מבוי זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי. וכתבו הפוסקים⁷⁵ שהוא הדין אם הוא מבוי מפולש שכופים זה את זה לעשות צורת הפתח וכל התיקונים שצריכים.

סימן יא

ענין בתשחית

ובכלל שייך לומר שכשימצא פתרון מוחלט לכיבוי החשמל בשבת, ויחסוך אלפי שעות חשמל המבוזזים מידי שבת בשבתו יש כאן מצות 'בל תשחית'. ועיי' בשו"ת תורה לשמה⁷⁶ שהמרבה בנרות יותר מהצורך ואין תועלת בריבוי אורה זו, או שמניח שמן בנרות שבת שידלקו כל היממה, יש בזה בל תשחית⁷⁷. ולפי"ז גם יש איסור בל תשחית בשימוש בחשמל יותר מכפי הצורך⁷⁸. ובשלמא אם יש לו שיעון שבת שמכבה את האור במשך היום בשעות שאינו צריך לו כלל,

מבואות על לחם שני וכו' (שער הכוונות סב ע"ד, כה"ח סי' שסו ס"ק קכד). ואין ראוי לתלמיד חכם לדור במבוי וחצר שאינם מעורבין (ריטב"א, כה"ח שם, ועיי' מנחת ישראל דף נב ע"ד).

⁷¹ שו"ת אבני נזר סי' רסו, ועיי' באריכות בשו"ת משנה הלכות ח"ח סי' סד-סט, קכג, קמא-קנ ועוד, מנחת ישראל דף קא ע"ד, נתיבות שבת (פכ"ו סעי' ג הע"ו), שו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סוסי"י כב וסי' כד).

⁷² מאמר ג סי' נ-נא, ועיי"ש בפי' אוצר נחמד וקול יהודה.

⁷³ וזו לשונו שם: אבל נשאר לי לשאול אותך בעירוב, והוא קלות במצות שבת, איך יתיר מה שאסרו הבורא בתחבולה ההיא הנקלה והפחותה? אמר המחבר: ח"ו שישכמו המון חסידים וחכמים על מה שיתיר קשר מקשרי התורה, אך הם מזרזים ואומרים עשו סייג לתורה, ומן הסייגות שסייגו שאסרו ההוצאה וההכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים, ובהיפוך מה שלא אסרה זה התורה [כלומר מכרמלית לרה"ר או מרה"י לרשות הרבים ואין בה ששים רבוא] ואח"כ גלגלו בסייג ההוא גלגול להרוחה כדי שלא תחשוב לעמל השתדלותם בתורה, ושיהיה ריוח לבני אדם בהשתמשם, ולא יגיע אל הריוח ההוא אלא ברשות, ורשות - הוא עשית העירוב, כדי שתהיה הכרה בין המותר לגמרי ובין האסור ובין הסייג. ע"כ.

⁷⁴ עירובין פ סוע"א, תוספתא ב"מ פ"א ה"ט, רי"ף בבא בתרא ה ע"א, ראי"ש ב"ב פ"א סי' כג, טושי"ע חו"מ ריש סי' קסב. ועיי' שו"ת משאת בנימין סי' ד.

⁷⁵ סמ"ע שם ס"ק א, חסדי דוד על התוספתא שם. וכתב הרמ"א (בהגהת שו"ע חו"מ שם ע"פ רבינו ירוחם) שאפילו מיעוט כופין את המרובים. ועיי' בחידושי המאירי (שם פ ע"א, ובמהדיר שם הע' 353).

⁷⁶ סי' ענ.

⁷⁷ עיי"ש שאין מקום להדלקת נר ביום אלא בבית הכנסת, שיש בזה משום כבוד ביהכ"נ [ועד"ז מציינו לענין הדלקת נר ביו"ט, עיי' טושי"ע סי' תקיד סעי' ה ובנו"כ שם], או מה שמדליקים למנוחת נפטרים, אבל הדלקת נר בביתו של אדם אפי' בשבת היא משום הנאת האורה, וביום דליכא תוספת אורה עיי' הנר, דשרגא בטיהרא מאי מהני למה ידליקו, והוסיף דלא מציינו סמך ורמז בספרי הקודש להדליק הנר שידלק כל היום בשבת. [משא"כ במנין הנרות שרגילים להדליק יש סמך בספרי הקודש, עיי' בדבריו בזה, ועיי' בנו"כ שם בסי' תקיד לענין להרבות נרות לכבוד יו"ט דפשיטא דמותר]. ועיי' בתורה לשמה שם שהביא מהגמרא (שבת סז ע"ב) דהמכסי שרגא דמשחא ומגלי נפטא קעבר משום בל תשחית, וכתב לפ"ז שהרגילים להשתמש בשעות הלילה בשתי פתילות בנר כדי להרבות באורה, [והיינו דבזה נחשב שיש תועלת בריבוי האורה ואין איסור], אם רוצים שגם בזמן השינה ישאר נר דולק משום שקשה להם לקום בחושך, צריכים עכ"פ להקפיד להניח אז רק פתילה אחת דלוקה, שכשיש שתי פתילות דולקות הולך השמן לאיבוד, ובזמן השינה אין צורך ותועלת בריבוי אורה ויש בזה משום בל תשחית, וכדחזינן בגמ' בשבת שם, עיי"ש. והיינו דעכ"פ פתילה אחת יכול להשאיר אם יש לו צורך בכך. ועיי' במאירי (ביצה יב) שפירש כעין זה דהיינו נר של בטלה דפליגי אמוראי בירושלמי אם מותר להדליקו ביו"ט, דהיינו נר שעושים אותו שלא לצורך אלא שאינו רוצה לעמוד בלא נר אף בשעה שהוא ישן, [ועמש"כ ע"ז הביאור הלכה בסי' תקיד סעי' ה ד"ה נר], וחזינן דעכ"פ בחול אין איסור להדליקו, והיינו משום דחשיב לצורך כיון שהוא לכבוד ביהכ"נ, ודו"ק. ועיי' בשו"ת מנחת שלמה (סי' מב) ובחשו"ק חמד (שבת שם).

⁷⁸ עיי' בספר עץ השדה (סי' ז סעי' יא בהערה לג) שדן בשם מו"ח [הגרא"ד בהגרש"ז אויערבאך] שליט"א דיש לדון דכ"ז שייך בנר שמן וכדו', שמכיון שדולק שלא לצורך נמצא שהשמן או השעוה ששום פרוטה הולכים לאיבוד. משא"כ באור החשמל, הרי החשמל עצמו אינו דבר שכלה או נשחית עיי' השימוש בו, [וגם תוספת שימוש זו בחשמל אינה גורמת הוצאת ממון לצורך יצור החשמל]. ורק היה מקום לדון לאסור משום שיצטרך לשלם ע"ז ממון ללא שנהנה מזה, אך הרי ממון זה אינו הולך לאיבוד אלא יגיע לידו של מישהו שיהנה ממנו, ומה גרע זה מליתן מתנה למישהו, וכמו כן יש לדון באופנים דומים. עכ"ד. אמנם אם הוא איש שאינו אמיד, ובודאי שלא מחלק סתם מתנות לחברת חשמל וכדו', מדוע שישלם סתם עבור חשמל שלא נהנה ממנו.

אך כשאין לו שעון שבת או שכח לכוונו, באם 'הכשר-סוויטש' יתיר לו לכבות לכתחילה, מדוע שלא יעשה כן וינצל מאיסור 'בל תשחית'. והרי אפילו גרמא במקום הפסד לכל הדעות מותר⁷⁹, כל שכן כאן שיתכן שאין הפעולה מתייחסת אליו כלל ועיקר, כדלעיל. **ועוד שהצלת רבבות אלפי ישראל מחילול שבת וכדלעיל, לא פחות חשוב ממקום הפסד.**

והרבה פעמים יש בזה שלום בית שהאור יהיה דלוק או מכובה, שהיא גופא תקנת חז"ל להדלקת נרות בשבת קודש⁸⁰, והנה בדרך היתר יוכל אדם למנוע חיכוכים בביתו כשרוצים דוקא אור או דוקא חושך, ואין צורך להאריך בזה.

סימן יב

ענין אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות

וכיון שנציל את רוב ככל ישראל בצורה חד משמעית מחילול שבת, הרי יתכן מאד שירחם ה' עלינו ויחשיב זאת להבטחתו⁸¹. 'אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות מיד הם נגאלים', ומי יודע אם אורך הגלות הנורא הזה אשר כבר עבר את כל הקיצים וכל החישובים והציפיות וכו' אינו מחמת שאין אנו מנסים לצמצם את חילולי השבת מעוברי עבירה, והרי אנו מובטחים שאם ישמרו ישראל שתי שבתות רצופות מיד הם נגאלים.

סימן יג

בענין כל הפטור מדבר ועושהו

ואולי נעזי גם לומר שאם לפי ההלכה באמת מותר להשתמש ב'כשר-סוויטש' ללא שום בעיה, ואדם 'בונה' לעצמו את השבת כפי הרגשות לבו ש'לא יאה' 'לא מקובל' וכדומה, אולי יש בזה אף משום 'כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט'⁸². שזה ברור שאם נחליט ש'לא יאה' בשבת לנקות את השיש במטבח או לסדר את החדר, כי יש בזה קצת טירחא וכדו', ונשאיר את השיש מלוכלך ואת הסדר מפוזר, הרי חוץ מבזיון השבת יש כאן איסור 'בל תוסיף' ואין בכוחנו להמציא איסורים (אפילו אם הם באים מרגש הלב ומכוונה טובה וכדו') ו'לְבָנוֹת' לפי זה את השבת, אלא מה שאסור אסור ומה שמותר מותר. כמובן אפשר ואף טוב להחמיר כשיש דעה האוסרת, אבל דבר המותר לכל הדעות ואין שום צד איסור, על סמך מה נאסרנו בשבת.

סימן יד

ענין מוקצה ובסיס לדבר האסור

כמובן אם הכשר-סוויטש מותר לשימוש בשבת, לא שייך לדון בו על איסור מוקצה או בסיס לדבר האסור. ואף אם נאמר שכיון שהשימוש בו ביום חול אינו מותר לכתחילה (שאף על פי שיש בו גרמא ועיכוב אקראי של ההדלקה, עכ"פ בצורה זו לבד לא התרנו בשבת), או בגלל הדלקת הנורה שנעשית על ידו, או בגלל המפסק של שינוי המצב בין חול לשבת, על כל פנים הרי זה ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר שמותר לטלטול. ואף אם נאמר שרובו המוחלט של ההשתמשות היא ביום חול בצורה האסורה, וכיון שרובו לאיסור הרי הוא נקרא כלי שמלאכתו לאיסור, על כל פנים

⁷⁹ עיין לעיל סי' ב.

⁸⁰ עיין רש"י (שבת כה ע"ב ד"ה הדלקת).

⁸¹ שבת קיח ע"ב. (ובירושלמי תענית פ"א ה"א 'שבת אחת').

⁸² ירושלמי שבת א.

מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו⁸³, וכאן כשרוצים ללחוץ עליו בשבת (באופן המותר וכדלעיל) הרי זה נקרא שרוצים להשתמש בו לצורך גופו ומותר. ואם כל זה אינו די, יכו ללחוץ על המתג בשינוי ולית בזה כבר שום חששא ומששא.

סימן טו

דעת האוסרים מפסק גרמא ומה יסברו כאן

הן אמת שעל 'מפסק גרמא' (המבואר לעיל סי' ג) יצאו עוררים, ובפרט בפוסקי ארץ הקודש. הפוסקים הללו הזכירו כמה טעמים: א. מאחר שהמפסק עשוי לצורך הפעלת וכיבוי החשמל והוקצה לכך, אי"כ שוב לא נחשב גרמא אלא חיוב גמור⁸⁴. ב. כל מה שמצינו בהיתר מניעת המניעה הוא להמשיך פעולה קיימת⁸⁵ ולא להפעיל דבר שכלל לא פעל. ג. פירצה בחומת השבת וקלות ראש בקדושת השבת, הריסת ועקירת שמירת השבת והפיכתה ליום חול. ד. המתבונן בשורש סוג קולות אלו יוכח כי מקורם באנשים שמחפשים פתרונות לבעיית הדת ר"ל. ה. חיובי תורה הם רק בדברים שחושי האדם משיגים אותם, ועל כן האוכל תולעים הניכרים רק במיקרוסקופ, או הפסק אות בסת"ם הניכר רק במיקרוסקופ, הרי הם מותרים ואין בהם איסור, ממילא מפסק הגרמא שפעולת הגרמא פועלת בדרך שאין חושי האדם מסוגלים להכירם, אינו גרמא, ואין לנו להתייחס אלא לתוצאה, דחזינן שאדם זה הדליק ונדלק המכשיר החשמלי.

ונראה, שביכשר-סוויטשי שלנו יש צדדים רבים שיוזו בהם כל הגאונים הנ"ל⁸⁶, ויש מקום גדול להקל בו גם לשיטתם. שהרי 'הכשר-סוויטשי' שונה לחלוטין מסתם 'מפסק גרמא' ויש בו 11 נקודות טובות יותר, אשר מחמתן אין לנו כאן גרמא כי אין הפעולה מתייחסת למזיז המתג כלל. ואלו הן (בקצרה, כי כולן כבר נמנו בכל דברינו דלעיל). א. יש כפתור ל'מצב חול' ו'מצב שבת' (המוסט לכאן ולכאן בערב שבת קודש) הנותן הבדל חד וברור בין שימוש רגיל בחשמל לבין שימוש בדרך המיוחדת. ב. גם במצב חול אין הפעולה ישירה על ידי המדליק. ג. המתג בנוי בצורה חיצונית שונה מכל מתגי חשמל הקיימים. ד. יש נורה הנדלקת באור אדום לפני שליחת העין האלקטרונית את הקרן המזהה את פתיחת החוצץ, לאמר לכולם 'אל תיגע בי כעת'. ה. החשמל לא נדלק מיידית בכל מקרה. ו. שליחת הקרן האלקטרונית המזהה את פתיחת החוצץ היא בזמנים אקראיים לחלוטין ללא קביעות. ז. יש 'תקלה' יזומה לפני שליחת העין האלקטרונית שיכולה לגרום שכל המערכת לא תפעל כלל. ח. יש 'תקלה' יזומה אחרי שליחת העין האלקטרונית שיכולה לגרום שהסטת המתג לא תשפיע כלל. ט. יתכן שברוב הפעמים החשמל כלל לא ידלק. י. גם אם החשמל יידלק הוא רק על ידי שליחת בקשה עצמית של המכשיר בעצמו (שממשיך לשלוח בקשות כל עוד הן נדחות על ידי ה'תקלות' דלעיל). יא. גם אחרי האישור הנכסף כשינתן, יש מנגנון שהיה נוסף שמרחיק עוד את יחס הגורם להדלקה מרגע ההדלקה האמיתי.

וראיה גדולה לדברינו הוא הגאון הגדול רבי יהושע ישעיה נויבירט שליט"א, שכפי הנמסר בשו"ת מבקש תורה (ח"א סי' א, הובא לעיל) לא מסכים לכתחילה לרעיון 'מפסק גרמא', ובכל זאת כתב הסכמה נלהבת חד משמעית ל'כשר-סוויטשי' שלנו, וזה לשונו: גם אני כיהודה לקרא **מסכים להמצאה**, וה' יתברך יברך אותו בזכות שמירת שבת **כהלכתה** ונזכה לגאולה שלמה. עכ"ל.

⁸³ כמבואר בשו"ע סי' שח סעי' ג

⁸⁴ מעין שפופרת של ביצה שמילאה שמן והניחה על פי הנר, ע"י שבת (כט ע"ב) ורש"י והמאירי שם, וביתר ביאור בשו"ת דברי מרדכי (ח"א סי' כב אות לו), ומעין זה בפמ"ג (סי' תקיד משי"ז ס"ק ו) דכל שתיקנהו בנר חייב משום מכבה, אף שעצם פעולתו היא נטילה מחומר הבערה שעדיין לא הובער, ולא שפרכת חומר כיבוי על האש.

⁸⁵ כמו כשיש אש בוערת כבר, ובאה הרוח ומנעה ממנה לדלוק כדרכה, שמותר לסגור את החלון ולמנוע מהרוח לכבות את האש. ואינו נקרא הדלקת האש, כמבואר בגמרא (שבת קכ ע"ב) ובשו"ע (סי' רעז סעי' א-ב).

⁸⁶ ועוד יש לנו בתכנון לבוא בעזהשי"ת לגדולי ההוראה ולהראות להם הצדדים החדשים ביכשר-סוויטשי למען יסכימו בכח דהתירא.

ובעיקר השמועות שמתהלכות בשם הרבה רבנים שאוסרים מפסק גרמא, צריך לברר כל שמועה ושמועה, כי הרבה אנשים נוטים להחמיר ללא שמועה מהימנה, וצא ולמד מהגר"מ שטרנבוך שליט"א (בהסכמה לשו"ת מבקש תורה, ושוב נדפס בספרו שו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' פה), שאף על פי שאסר שימוש במכשיר גרמא לכתחילה, אך דחה חד משמעית דברי מחבר אחר [הוא ספר שבות יצחק] שיצא בחדשות שגרמא אסור מן התורה במלאכת שבת אם הכל מונח בכלי אחד, וכתב עליו בזה"ל: המחבר הזה לא הביא שום דעה מהפוסקים המקובלים, רק בעל פה מעתיק שמועות מפוסקי זמנינו, וצריך לבדוק ולברר, אבל להרחיק לכת שמותר אפילו לחלל שבת באיסור דאורייתא⁸⁷ העיקר שלא להשתמש בגרמא שהותר ע"י גדולי הפוסקים כאן בבתי חולים, במח"כ אני קורא בדברים אלו 'אשר התרת אסרתי ואשר אסרת התרתי', וכל הלכה שתחילתה להחמיר וסופה להקל אינו דין. ומעיקר הדין ראוי לאסור גרמא שעלול לקעקע שמירת שבת לגמרי, ובמעלית ג"כ פירסמתי כאן בהר נוף דעתי לא להתיר, אבל במקום צורך דחוף כמו בבתי חולים יש להתיר עכ"פ בגרמא, ואם לדבריו בבתי חולים בבני ברק לא התירו גרמא, יש להם מסתמא דרך אחרת, אבל נראה שאין כאן איסור דאורייתא, ואם כי יש כאן הערמה ניכרת, גם במכירת חמץ וריבית התרנו, ועל גדולי הדור לעמוד בפרץ. וכפי הנראה הסכמתם להתיר גרמא לצורך גדול כמו בבתי חולים, ואין לפקפק בהוראתם. ויודע אני שהגאון בעל מנחת יצחק זצ"ל התיר לבתי חולים במקום דוחק כהנ"ל. עכ"ל.

ומלבד כל זאת שהרבה פוסקים התירו אפילו את מכשירי הגרמא, ובראשם מרן הגר"ע יוסף שליט"א כפי שצוטט לעיל, ועוד רבים וכן שלמים כמבואר הכל לעיל.

⁸⁷ כי כן דעת השבות יצחק שם, שעדיף לחלל שבת באיסור דאורייתא לצורך חולה מסוכן, ובלבד שלא להשתמש במכשיר גרמא, מחשש לתקלות שיגררו ויקלו עמו אף שלא לצורך חולה.

סיכום

סוף דבר הכל נשמע העמדנו בפניכם הלומדים בדרישה וחקירה את כל אשר עלה על לבנו בענייני 'הכשר-סוויטשי', ונראה שיש צדדים רבים להתיר את השימוש ביכשר-סוויטשי לכתחילה בשבת, אשר מלבד שיש בו מניעת המונע ואין הפעולה מתייחסת כלל למסיט המתג, **ואינו נחשב אפילו לגרמא**, הרי חוץ מזה יש שני מעגלי 'תקלות' אשר יוצרות רוב מציאותי שהחשמל כלל לא יידלק, ועוד מעלות רבות טובות עלינו: כפתור שינוי מצב בין 'חול' ל'שבת' (המוסט בערב שבת קודש), וגם במצב חול אין פעולה ישירה של המדליק, נורת בקרה הנדלקת באדום כמה שניות לפני שינוי במערכת שאז לא ילחץ האדם על המתג, ואף פעם החשמל לא נדלק מיידית בכל מקרה, וכל צורת המתג שונה לגמרי מכל מתג רגיל הנמצא כיום ועוד נקודות חשובות המבוארות במאמר לעיל.

והרי דברינו מונחים בפני גדולי ההוראה אשר יורונו נעשה.

ויהי רצון שתקוים בנו ברכת הגרי"י נויבירט שליט"א שהסכים להמצאה וכתב: " וה' יתברך יברך אותו בזכות שמירת שבת **כהלכתה** ונזכה לגאולה שלמה".

אמן.